

1-SHO‘BA. ILMIY TADQIQOT NATIJALARINI TIJORATLASHTIRISH VA INNOVATSION FAOLIYAT (STARTAPLAR, TEXNOLOGIYALAR TRANSFERI, ILMIY ISHLANMALARNI ISHLAB CHIQRISHGA JORIY ETISH).

ILMIY TADQIQOTLARNI AMALIYOTGA JORIY QILISH: MUAMMOLAR, INNOVATSION MEXANIZMLAR VA TIZIMLI YECHIMLAR

Kayumova Lobar Zayniddin qizi
O‘zbekiston Milliy Universiteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18926621>

Annotatsiya: Mazkur maqolada ilmiy tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish jarayonining nazariy asoslari, mavjud institutsional muammolari va ularni bartaraf etishning innovatsion mexanizmlari tahlil qilinadi. O‘zbekiston tajribasi hamda xalqaro ilmiy qarashlar asosida “ilm-fan – ishlab chiqarish – davlat” integratsiyasining dolzarbligi asoslab beriladi. Tadqiqotda normativ-huquqiy hujjatlar, ilmiy manbalar va zamonaviy innovatsion modellarga tayangan holda tizimli takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar: ilmiy tadqiqot, innovatsiya, tijoratlashtirish, texnologik transfer, startap, grant, integratsiya, intellektual mulk.

Аннотация: В данной статье анализируются теоретические основы внедрения результатов научных исследований в практику, существующие институциональные проблемы и инновационные механизмы их преодоления. На основе опыта Узбекистана и международных научных подходов обосновывается актуальность интеграции «наука – производство – государство». В исследовании, опираясь на нормативно-правовые документы, научные источники и современные инновационные модели, разрабатываются системные предложения.

Ключевые слова: научное исследование, инновация, коммерциализация, трансфер технологий, стартап, грант, интеграция, интеллектуальная собственность.

Abstract: This article analyzes the theoretical foundations of implementing scientific research results into practice, existing institutional challenges, and innovative mechanisms for overcoming them. Based on the experience of Uzbekistan and international scientific approaches, the relevance of the “science – industry – government” integration is substantiated. The study develops systematic proposals relying on legal and regulatory documents, academic sources, and modern innovation models.

Keywords: scientific research, innovation, commercialization, technology transfer, startup, grant, integration, intellectual property.

XXI asr iqtisodiyoti bilim va innovatsiyalarga asoslangan tizim sifatida shakllanmoqda. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, barqaror taraqqiyotning asosiy omili — ilmiy salohiyatni ishlab chiqarish bilan uyg‘unlashtirishdir.

Ilmiy tadqiqot — bu inson tafakkurining haqiqat sari qilgan ongli safaridir. U oddiy qiziqishdan boshlanadi: “Nega shunday?”, “Buning sababi nima?”, “Buni yaxshiroq qilish mumkinmi?” degan savollar paydo bo‘ladi. Ana shu savollar javobsiz qolmasligi uchun inson izlanadi, kuzatadi, o‘rganadi, solishtiradi va tahlil qiladi.

Ilmiy tadqiqot — bu shunchaki ma’lumot yig‘ish emas, balki tartibli va maqsadli izlanishdir. Unda har bir fikr dalil bilan isbotlanadi, har bir xulosa mantiqqa tayanadi. Tadqiqotchi shoshilmaydi, taxmin qiladi, tekshiradi, xato qilsa tuzatadi va oxir-oqibat aniq natijaga keladi.

Natijada yangi bilim, yangi g‘oya yoki muammoning samarali yechimi yaratiladi. Shuning uchun ilmiy tadqiqot jamiyat taraqqiyotining harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi — u fan rivojlanishiga, texnologiyalar yaratilishiga va inson hayotining yaxshilanishiga xizmat qiladi.

O‘zbekiston Respublikasida ham so‘nggi yillarda ilm-fanni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishiga aylandi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek: “Ilm-fan taraqqiy etmasa, hech bir sohada rivojlanish bo‘lmaydi” [1]. Mazkur fikr ilmiy natijalarni real sektor ehtiyojlari bilan bog‘lash zaruratini anglatadi.

Shuningdek, innovatsion rivojlanish konsepsiyasida ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish va iqtisodiyot tarmoqlariga joriy etish ustuvor vazifa sifatida belgilangan [2]. Mazkur maqolada tizimli tahlil, qiyosiy yondashuv, normativ-huquqiy hujjatlarni o‘rganish hamda ilmiy manbalarni tahlil qilish

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral

usullaridan foydalanildi. Shuningdek, innovatsion rivojlanishning xalqaro modellari (Triple Helix modeli) konseptual asos sifatida qo‘llanildi [3].

Ilmiy natijalarni amaliyotga joriy etish jarayoni quyidagi bosqichlardan iborat:

- ✓ Fundamental tadqiqot;
- ✓ Amaliy tadqiqot;
- ✓ Tajriba-konstruktorlik ishlari;
- ✓ Tijoratlashtirish;
- ✓ Ishlab chiqarishga tatbiq etish.

Iqtisodchi olim J. Schumpeter innovatsiyani iqtisodiy rivojlanishning asosiy drayveri sifatida baholab, uni “yangi kombinatsiyalarni amalga oshirish jarayoni” deb ta’riflaydi [4]. Demak, ilmiy g‘oya amaliy mexanizmga aylangandagina innovatsiya yuzaga kelar ekan.

Triple Helix modeli mualliflari H. Etzkowitz va L. Leydesdorff ilm-fan, sanoat va davlat hamkorligini innovatsion rivojlanishning asosiy poydevori sifatida ko‘rsatishadi [3]. Bu model O‘zbekiston sharoitida ham dolzarbdir hisoblanadi.

O‘zbekistonda ilmiy natijalarni joriy etishdagi muammolar

Institutsional uzilishlar. Ilmiy muassasalar va ishlab chiqarish korxonalari o‘rtasidagi integratsiya yetarli darajada emas. Masalan, O‘zbekiston Milliy universiteti kabi yirik OTMLlarda yaratilayotgan ishlanmalar doim ham sanoat ehtiyojlari bilan uyg‘unlashmaydi.

Moliyaviy mexanizmlarning cheklanganligi. Ilmiy loyihalarni tijoratlashtirish jarayonida investitsiya va venchur kapital yetishmasligi kuzatiladi. Grant ajratish tizimi mavjud bo‘lsa-da, startap bosqichidagi loyihalar uchun xavf kapitali yetarli emas.

Innovatsion infratuzilma muammolari. So‘nggi yillarda IT Park Uzbekistan tashkil etilib, raqamli startaplar rivojlantirilmoqda. Biroq sanoat, qishloq xo‘jaligi va ijtimoiy sohalariga yo‘naltirilgan texnoparklar soni hududlar kesimida yetarli emas.

Huquqiy va byurokratik to‘siqlar. Patentlash va litsenziyalash jarayonlarining murakkabligi ilmiy ishlanmalarning tezkor joriy etilishiga to‘sqinlik qilmoqda. Intellektual mulkni himoya qilish mexanizmlarini soddalashtirish zarur [5].

Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishdagi muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi yechimlar samarali hisoblanadi deb o‘ylayman:

Ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish. Universitetlar, ilmiy markazlar va sanoat korxonalari o‘rtasida doimiy hamkorlik platformalarini yaratish. Buyurtma asosida tadqiqotlar olib borish, ya‘ni korxonalar muammosini ilmiy ishlanma orqali hal qilish.

Moliyaviy resurslarni kengaytirish. Davlat grantlari va investitsiyalarni oshirish. Startaplarni moliyalashtirish uchun venchur fondlarni rivojlantirish. Ilmiy ishlanmalarning tijoratlashtirilishiga xususiy sektorni jalb qilish.

Innovatsion infratuzilmani rivojlantirish. Har bir hududda texnopark, inkubatsiya va innovatsion markazlar tashkil etish. Talabalar va yosh olimlar uchun startap akseleratorlari va laboratoriyalar yaratish. Ilmiy ishlanmalarni real ishlab chiqarishga tatbiq qiladigan prototip va demo loyihalarni qo‘llab-quvvatlash.

Huquqiy va byurokratik to‘siqlarni soddalashtirish. Patent olish va intellektual mulkni himoya qilish jarayonini tezlashtirish. Litsenziyalash va tijoratlashtirish tartibini “bir darcha” tamoyili asosida soddalashtirish. Ilmiy ishlanmalarning tijorat potentsialini baholash mexanizmlarini joriy etish.

Kadrlar salohiyatini oshirish. Tadqiqotchilarni innovatsion menejment, loyiha boshqaruvi, marketing va biznes-reja tuzish bo‘yicha o‘qitish. Amaliy ko‘nikmalarni oshirish uchun stajirovkalar va sanoatga yo‘naltirilgan treninglar tashkil etish.

Raqamli monitoring va baholash tizimi. Ilmiy loyihalarni onlayn platformalarda kuzatish va baholash. Natijalarni real vaqt rejimida tahlil qilish orqali samaradorlikni oshirish.

Xulosa qilib aytganda, tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy etish jarayoni ko‘p bosqichli va tizimli yondashuvni talab etadi. O‘zbekiston sharoitida innovatsion taraqqiyotni jadallashtirish uchun ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish, grant va venchur moliyalashtirishni kengaytirish, innovatsion infratuzilmani hududiy rivojlantirish, intellektual mulkni himoya qilish mexanizmlarini soddalashtirish zarur.

Demak, ilmiy natijalarni amaliyotga joriy etish milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shavkat Mirziyoyev. Oliy Majlisga Murojaatnoma. – Toshkent, 2020.

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Innovatsion rivojlanish strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni, 2018.
3. Etzkowitz H., Leydesdorff L. The Triple Helix: University–Industry–Government Relations. – Research Policy, 2000.
4. Schumpeter J.A. The Theory of Economic Development. – Harvard University Press, 1934.
5. O‘zbekiston Respublikasining “Intellectual mulk to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2021.